

«انواع فاعل»

۱. اسم ظاهر

یعنی فاعل به صورت اسم باشد، نه ضمیر.

ذَهَبَ الطَّالِبُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ. كَتَبَتِ الطَّالِبَاتُ دَرَسَهُمَا. جَلَسَ الْمُعَلِّمُونَ عَلَى كُرَاسِيهِمْ.

فاعل (از نوع اسم ظاهر)

۲. ضمیر بارز

یعنی فاعل به صورت ضمیری باشد که به فعل چسبیده و از آن جداشدنی نیست (اگر جدا شود، شخص فعل، تغییر می کند). این فاعل، همان شناسه ی فعل است.

كُتِبُوا، جَلَسَا، أَكَلْنَا، ذَهَبْتُ، يَعْرِفَانِ، تُحَسِّنِينَ، يَسْتَخْرِجُونَ، تَدْخُلْنَ، أَدْخُلُوا، تَفْضَلِي، لَا تَجَسَّسُوا.

*توجه: تمام افعال، شناسه ندارند.

۳. ضمیر مُسْتَتِر (پنهان)

یعنی فاعل به صورت ضمیری باشد که در ظاهر فعل نمی بینیم، بلکه از معنی و صیغه ی فعل متوجه می شویم که چه ضمیری فاعل آن فعل است.

الطَّالِبُ ذَهَبَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ. الْمُعَلِّمَةُ تُدْرَسُ الطَّالِبَاتِ. أَنَا لِأَجْلِسُ عَلَى الْأَرْضِ.

فعل است و فاعل آن ضمیر مستتر هو

فعل است و فاعل آن ضمیر مستتر هی

فعل است و فاعل آن ضمیر مستتر أنا

- نکته : چرا در جمله ی " المعلمُ درَّسَ الكتابَ." ، "المعلم" فاعل نیست؟ جواب : زیرا قبل از فعل آمده و کلمه ای که قبل از فعل بیاید ، فاعل محسوب نمی شود .

« چند مثال در مورد ضمائر مستتر »

۱. هُوَ : حميدٌ جَلَسَ . (" هو" در "جلس" مستتر است .)
۲. هِيَ : فاطمةٌ جَلَسَتْ . (" هي" در "جَلَسَتْ" مستتر است .)
۳. أَنْتَ : يا علي ! اُكْتُبِ التمارينَ . ("أنت" در " اكتب" مستتر است .)
۴. أَنَا : أنا أرجعُ من المدرسة. ("أنا" در "أرجعُ" مستتر است. منظور "أنا" در اول جمله نیست، چون قبلاً ذکر شده.)
۵. نَحْنُ : نقرأُ الدرسَ . (" نحن" در " نقرأ" مستتر است .)

انواع ضمائر مستتر با نمونه ی افعال :

ضمائر مستتر	در ماضی	در مضارع	در امر
هُوَ	كَتَبَ	يَكْتُبُ	ضمير سوم شخص ، امر ندارد.
هِيَ	كَتَبَتْ	تَكْتُبُ	ضمير سوم شخص ، امر ندارد.
أَنْتَ	در ماضی، دوم شخص مستتر ندارد.	تَكْتُبُ	اُكْتُبُ
أَنَا	در ماضی، اول شخص مستتر ندارد.	اُكْتُبُ	ضمير اول شخص ، امر ندارد.
نَحْنُ	در ماضی، اول شخص مستتر ندارد.	نَكْتُبُ	ضمير اول شخص ، امر ندارد.

توجه :

چند نکته ی بسیار مهم در مورد انواع فاعل :

۱. فاعل باید باید بعد از فعل بیاید.
۲. هر فعل فقط می تواند یکی از انواع فاعل را بپذیرد. یعنی مثلاً فاعلِ یک فعل نمی شود هم اسم ظاهر باشد و هم ضمیر مستتر .
۳. اگر در جمله ای فاعل به صورت اسم ظاهر باشد، دیگر در فعلمان ضمیر مستتر مشخص نمی کنیم؛ اسم ظاهر از همه ی انواع فاعل، مهم تر است. مانند: كتبتُ فاطمةُ درسها. سؤال: در این جمله کدام یک فاعل است: فاطمة یا ضمیر مستتر "هي" در "كتبتُ" ؟
جواب : مسلماً "فاطمة" فاعل است . زیرا اسم ظاهر بر ضمیر مستتر، ارجح است .
۴. ضمیر مستتر فقط جهت اطلاع است، زیرا در بعضی از سؤال ها به ما کمک می کند و در آزمون ها از آن سؤال نمی شود! (۴۹) (۴۵)
۵. در آزمون ها فقط از فاعل اصلی (اسم ظاهر) سؤال می شود، اما دانستنِ دوتای دیگر آن در تشخیص نقش های دیگر جمله به ما کمک می کند.